

ELS HEROIS DE LA NIT

JOSEP M. QUINTANA

ELS HEROIS DE LA NIT

Proa

PROA
Col·lecció A Tot Vent

Primera edició: octubre del 2010

© 2010 Josep Maria Quintana
Autor representat per Silvia Bastos, SL., Agència Literària

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Proa
Peu de la Creu, 4
08001 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-8256-949-9
Dipòsit Legal: B-33.353-2010
Composició: Víctor Igual, SL
Impressió: Liberdúplex, SL

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, o la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

També s'ha ocupat vostè de la història, però ha sabut veure-hi [...] el lloc privilegiat en què l'home lliura un combat a mort contra les forces de la nit, per la vida i la llibertat.

No hi pot haver treva –segons vostè– en el combat de l'home per la llum i la llibertat. La història no s'estabilitza ni en la felicitat dels pobles ni en la seva desgràcia.

*Carta d'Albert Camus
a Salvador de Madariaga, 1956*

En aquells dies del 1762, l'illa de Pregonda es trobava sota domini francès. Feia pocs mesos que jo havia rebut els ordes sagrats i el bisbe m'havia encarregat de treballar en l'ordenació de l'arxiu eclesiàstic de la diòcesi. Ell, que em tenia un gran afecte, coneixia el meu interès, mai no amagat, per aprofundir en l'estudi de la Història, i va creure que aquella seria una feina bona per a mi. Jo havia estudiat els clàssics, dominava el llatí i el grec, em defensava amb l'hebreu i havia seguit uns estudis d'aquesta disciplina tan moderna que coneixem amb el nom de «paleografia», i això em permetia d'assumir qualsevol mena de feina als arxius.

Prudent, el bisbe m'havia proveït d'un benefici eclesiàstic a la parròquia de Santa Maria, que m'obligava a assistir cada dia a la pregària conventual i a dir la missa a l'altar de les Ànimes, però que alhora em permetia dedicar la resta del temps a l'estudi i a la investigació. De fet, el que més em plaïa d'aquella feina callada era la soledat, perquè jo mai no he estat un home extravertit. I és per això que vaig considerar una benedicció de Déu aquell benefici que resolva a bastament les meves petites necessitats diàries i que alhora em permetia treballar a l'arxiu, on classificava i ordenava els molts documents que generava la vida de l'Església a Pregonda. Aquesta diòcesi, integrada aleshores en la de Mallorca, era administrada per un paborde, el qual solia exercir també les funcions de vicari general.

La victòria dels francesos, que havien fet capitular el governador britànic després de moltes setmanes de setge a la fortalesa que protegia Portmany, i l'èxit aconseguit per l'esquadra de

Sa Majestat cristianíssima, que havia dispersat la flota britànica davant les costes de Pregonda, van despertar entre la gent del país un cert entusiasme. És cert que no eren espanyols, sinó francesos, els qui s'havien apoderat de l'illa, però almenys eren catòlics com nosaltres, i això ens permetia esperar una entesa cordial en matèria de religió, que per força havia de ser beneficiosa per a la salut espiritual de les nostres ànimes.

Les hores de solitud i de plaent estudi que tant m'agradava assaborir es van acabar, però, aviat. Recordo que era un dia molt fred de gener quan el paborde va enviar un dels seus domèstics amb l'ordre que l'anés a veure l'endemà, a les deu del matí. Aleshores no vaig saber per què em convidava aquell home savi i prudent, a qui amb prou feines havia tractat, però no em corresponia a mi d'esbrinar les intencions del meu superior. Per això vaig acudir a la cita amb la màxima diligència i no he d'amagar que em va sorprendre –i molt!– veure que, per a aquella entrevista, el paborde s'havia fet acompanyar del governador francès i també de Bernat Ignasi de Quart i de Carles Squella, dos honorables jurats de la Universitat de Pregonda, institució que feia aleshores les funcions dels actuals ajuntaments.

–Passa –va fer el paborde–, passa sense vergonya i asseu-te aquí, entre nosaltres. –I amb un gest mesurat em va presentar els tres cavallers que l'acompanyaven.– Heus ací el governador –em va dir–, l'home que amb l'expulsió dels protestants i els ortodoxos ha retornat a aquesta illa la seva dignitat. –Després va assenyalar amb un gest els altres dos cavallers, i en un to més planer va afegir:– Suposo que ja coneixes el senyor De Quart i el senyor Squella.

He de reconèixer que les paraules del paborde i la conversa que vam sostenir plegats no sols em van sorprendre, sinó que també van ser el punt de partida d'una aventura intel·lectual i d'una peripècia humana que aleshores no podia albirar.

–Vós sou molt jove, mossèn, i potser no se us ha acudit

pensar quina data s'acosta –va fer d'entrada el senyor De Quart. I una mica aclaparat, li vaig haver de respondre que no. Aleshores ell va somriure i digué:– Com és possible que no us hàgiu adonat que manquen només uns mesos per al 19 de juliol de 1763? –En sentir aquella pregunta, que no incloïa només un retret, sinó també una afirmació, vaig tenir un esglai, i de seguida vaig saber quin rerefons amagava. Ell se'n va adonar i afegí:– Bé, ja veig que m'enteneu.

Va ser, però, Carles Squella qui llavors em va dirigir la paraula.

–Mossèn, el paborde ens ha assegurat que vós sou l'home que coneix millor el nostre passat històric, el més indicat, doncs, per revelar els misteris que amaga el fet més heroic que s'ha esdevingut a casa nostra des de la conquesta de l'illa per les tropes del rei Alfons.

–Penso, senyor... penso que exagereu en parlar dels meus mèrits –vaig fer, avergonyit.

–No –em va tallar el paborde–, no exagerem, perquè nosaltres, fill meu, estem convençuts que tu ets qui pot elaborar millor un text que faci justícia a la memòria de tots els herois que, l'any de la Desgràcia, van donar la vida per l'altar i per la llar, *pro aris et focis*, com ens agrada dir a nosaltres, i que en faci també als qui, fets esclaus, van viure en captivitat a la llunyana Constantinoble.

Jo titubejava i les paraules no em sortien. I si bé no he d'amagar que l'encàrrec d'aquells homes principals va despertar en mi –ho confesso penedit– un irreprimible sentiment de vanitat, també és cert que estava una mica perplex i no captava prou bé el contingut de la proposta. Tanmateix, el senyor De Quart es va explicar:

–Aviat celebrarem el bicentenari d'aquells fets heroics i luctuosos, d'aquell moment en què els nostres avantpassats van haver de fer front, sense l'ajut de ningú, a la batalla més cruel que s'ha vist mai, quan els turcs, després d'assetjar la ciutat i

d'abatre la muralla, van entrar a mata-degolla i van fer córrer la sang de la nostra gent fins a tenyir de vermell les aigües del mar. Ni Numància, ni Sagunt, ni cap altra ciutat del món ha viscut una prova tan cruel com aquella, ni s'ha enfrontat a tanta dissort. És per això que nosaltres hem de saber estar a l'altura dels fets i hem de retre als nostres herois el més sentit homenatge.

Amb un «ben dit!», Squella ho va corroborar. El governador, en canvi, que ens escoltava en silenci, simplement va fer un gest d'elogi amb el cap. Jo també el vaig fer, aquest gest, mentre els demanava, confós, que tinguessin l'amabilitat de concretar una mica més l'abast de la proposta.

–L'abast, dieu? Això ho deixem a criteri vostre, mossèn –va fer el jurat–. A nosaltres ens correspon només de concretar l'objecte, i és aquest: que feu un gran panegíric de tan heroica resistència a partir de l'*Acta del Turc*, que és, com tots nosaltres sabem, el tresor més gran que es conserva a la Universitat de Pregonda, l'obra que posa al descobert l'heroisme i el sacrifici que va provocar aquella immensa desgràcia.

Vaig escoltar en silenci les explicacions del jurat, que era un home enèrgic i de mirada ferma i directa.

–Ja ho veus més clar? –va dir aleshores el paborde–. Doncs si ho has entès, posa't a treballar tot d'una i fes-ho de valent.

He de dir que estava una mica aclaparat per aquella feina que m'encomanaven. No sé si per la categoria dels homes que em feien la proposta o per la urgència amb què se m'obligava a treballar sobre uns fets la transcendència històrica dels quals ningú no dubtava.

–Intentaré –vaig dir amb modèstia– satisfer el seu encàrrec, i els asseguro que em lliuraré a la feina en cos i ànima perquè puguem celebrar dignament el dos-cents aniversari d'aquell fet dolorós i heroic. –I recordo que, en pronunciar aquest darrer adjectiu, ho vaig fer amb molt d'èmfasi, car aleshores ja sabia que es tractava d'un qualificatiu imprescindible per parlar de

l'assalt.— Tanmateix, els vull prevenir d'una cosa: que la tasca que m'encomanen no és senzilla, i que podria acabar malament. I si això succeís, els demano perdó d'entrada i apello a la seva benvolença de cavallers i de cristians.

En sentir aquestes paraules, que jo considerava prudents i mesurades, els quatre homes que tenia davant meu van somriure.

—Vós sabeu, mossèn, que per dur a terme un gran projecte, cal posar-hi sempre tots els sentits —va dir Squella.

De Quart va confirmar de seguida aquests mots.

—En efecte, mossèn, però nosaltres estem segurs que us en sortireu. Encara més: pensem que sabreu construir el panegíric més gran i solemne que s'hagi escoltat mai en aquesta terra, i això serà per a vós un gran honor.

Dites aquestes paraules, em convidaren a abandonar la sala i jo vaig tornar a l'arxiu sense saber gaire bé si m'havia de sentir agraït o preocupat per la missió que se m'encomanava.

Avui, quan han passat cinquanta anys dels fets a què faig referència, i em trobo lúcid, gràcies a Déu, he de dir que mai no hauria cregut que una feina com aquella, tan adequada en principi a les característiques d'un home com jo, amant del silenci i del recés, m'acabés provocant el trasbals que em va produir.

Però no ens avancem, perquè això no tindria sentit en un relat com el que ara m'he posat a escriure. Diguem només que, a l'inici d'aquesta història que us he de contar, Pregonda formava part de l'Imperi espanyol, d'aquell gran imperi que governava amb mà forta Felip II. Afegim-hi que eren uns temps ben difícils, no sols a causa de les lluites que els espanyols mantenien amb el regne de França, sinó també perquè l'imperi Otomà prosseguia el seu avanç per Europa seguint els designis que un dia va expressar Mehmet II, l'home que havia conquerit Constantinoble i encetat una saga de soldans victoriosos, tots de la casa d'Osman.

ARNAU

Què li queda a un home quan creu que ho ha perdut tot? Bé, és probable que no m'hagués formulat mai aquesta pregunta explícitament, però és clar que hi donava resposta cada dia des que els turcs havien assaltat Ciutat de Pregonda. I la resposta tàcita era sempre la mateixa: simplement les ganes de viure, de sentir-se viu!

Alt, sec, el cos musculós, com tallat amb una escarpra, els ulls vius i els cabells d'un roig encès, jo era a Constantinoble feia dotze anys i em demanava sovint com havia sobreviscut a tantes peripècies i per què. Potser la resposta és que havia tingut sort. M'havia fet passar per turc, havia trobat una feina prou gratificant i això em permetia anar fent. I és probable que no pogués desitjar res més, però continuava sentint-me estrany en aquella terra allunyada de Pregonda, el meu *callip llenet*.¹ Sabia del cert que el pare era mort i que probablement ho era també la mare, a la qual recordava malferida per l'atac d'aquell brivall. També que jo era pobre i que no disposava de passaport per entrar i sortir de l'imperi lliurement. I si ningú no podia arriscar-se a abandonar aquella extraordinària ciutat sense papers, menys encara ho podia fer jo que, amb engany, havia aconseguit sobreviure durant tot aquell temps com si fos un súbdit més de la Porta. D'altra banda, d'ençà que havia ar-

1. *Kayıp cennet*, 'paradís perdut'. He respectat la grafia d'Arnau en els mots i les expressions que va deixar escrits originalment en turc en els seus quaderns. Tanmateix, gràcies a la col·laboració de l'arquitecte menorquí, resident a Istanbul, Lucas García de Oteyza, n'oferiré en nota a peu de pàgina la traducció al català i la transcripció actual correcta. (*N. de l'A.*)

ribat a Constantinoble, havia cercat Jaume, el meu germà, i ho havia fet amb totes les meves forces, però mai no n'havia pogut saber res. L'havia vist, n'estava segur, als molls de Pregonda, entre aquella confusió de gent que els turcs empenyien i van transportar després a les seves naus. Probablement l'haurien fet pujar a un altre vaixell i mai més l'havia tornat a veure. Però intuïa que era viu, perquè estava segur que, també com jo, Jaume ho hauria sacrificat tot a l'anhel de sobreviure.

Des del primer dia vaig voler tornar a Pregonda. I això que ben prest vaig descobrir un món nou en aquella ciutat sense parió. Allí em vaig fer un home i vaig aprendre que ningú no em donaria mai res, i que només allò que aconseguís per mi mateix era matèria segura. També, que no sempre havia de fer el primer que el cos em demanava. Això ho vaig aprendre a cop d'experiències fallides, sovint enganyat pel meu caràcter bregós. Més d'un cop m'havia trobat entre l'espasa i la paret, vull dir en situacions límit de les quals havia sortit de miracle. Però també havia experimentat la derrota, i sabia que feia mal. La força era, doncs, important, però ho era més la intel·ligència. Així i tot, no sempre vaig ser capaç de vèncer les dificultats.

Potser a causa d'això pressentia que, només ajuntant els meus esforços als del meu germà, seria capaç de trobar la manera d'aconseguir prou diners per tornar a Pregonda i reprendre allí una vida nova, sobre les petges dels nostres progenitors. L'havia cercat amb discreció, el meu germà, visitant quan podia els mercats i les mesquites, recorrent d'un cap a l'altre el Gran Basar i demanant per ell a tort i a dret sense fortuna. Però em calia actuar amb prudència perquè, si aixecava cap sospita, de seguida s'hauria descobert la meva identitat.

Tanmateix, era conscient que aquella recerca tenia un límit, perquè la raó m'exigia també de considerar la possibilitat que Jaume hagués mort, o que hagués estat venut a un home ric d'alguna regió llunyana. Era una possibilitat que també havia de tenir en compte.

Vist, però, des de fora, sense entrar, doncs, en aquest món interior sempre complex on cap estrany no pot accedir, potser seria difícil d'entendre el meu afany de tornar a la llunyana illa de Pregonda. Com també era difícil de comprendre aquell crit de la sang que em burxava de manera constant d'ençà que havia arribat a Constantinoble. Perquè si bé és cert que m'havia adaptat a la sorollosa vida d'aquella ciutat, i que parlava i vivia com ho hauria fet un turc, de fet m'enyorava. Potser era estrany aquest sentiment en un jove com jo, inquiet, viu, desconfiat i caut, i sovint incapaç de dominar el seu instint quan algú el punxava. Però si el destí m'havia jugat una mala passada, això no implicava que jo l'hagués d'acceptar amb una resignada acomodació.

En aquells dies tenia vint-i-sis anys i vivia sol en una cambra que m'havia deixat Aziz Munrat, l'amo del basar on treballava. De fet, mai no havia cercat una dona per compartir-hi la vida, entre altres raons perquè la meua cautela m'obligava a no confiar a ningú cap dels meus secrets. Potser també perquè no n'havia tingut necessitat i em bastava de fer algunes visites als bordells d'aquella metròpoli, on meuques procedents dels més diferents indrets s'oferien als clients per fer-los una fel·lació o per ajeure's amb ells i passar una estona de bona companyia. I fins per fer, a canvi de diners, les aberracions sexuals més variades al crit de «tot s'hi val!». I si algun cop la meua bossa no em permetia visitar aquells indrets, sempre hi havia el recurs de la imaginació i de la pràctica del que mossèn Ferrer en deia el vici solitari, un pecat segons ell abominable que et debilitava el cos i fins et podia fer tornar cec. Mentida pura, la del mossèn, perquè, *Tapilasi alah!*,² de lluny encara tinc una vista esplèndida.

Per què em recordava tant de mossèn Ferrer? Suposo que a causa del meu enyor. Però, sigui com vulgui, el cert és que aquell mossèn em venia sovint a la memòria, encara que la seva

2. *Tapilasi Allah*, 'lloat sia Déu'.

imatge se'm feia borrosa i que, si hagués sabut dibuixar, difícilment l'hauria pogut plasmar en un paper. Tanmateix, recordava les seves lliçons d'aquella doctrina cristiana que jo pràcticament havia oblidat, o com m'ensenyava a llegir en espanyol, una llengua que vaig haver de parlar anys més tard amb grans dificultats, perquè gairebé no la recordava.

Mentre intentava saber si era cert que el meu germà era viu i que navegava en una d'aquelles bellíssimes *cadirga*³ que havien d'arribar aviat al Corn d'Or, vaig recordar un matí que jo entrava veloç a l'església de Santa Maria perquè volia pujar al campanar, i em vaig deturar discretament davant la capella del Santíssim. Sabia que si mossèn Ferrer em veia corrent dins l'església, l'endemà em renyaria. Aquell matí havia notat un moviment inusual de soldats pel carrer i allò em va inquietar. Preocupat, vaig pujar per una de les escales que conduïen dalt la muralla, i des d'allí vaig admirar un espectacle mai vist: en tot l'espai que abraçaven els meus ulls, sobre una terra plana i sense ondulacions apreciables, podia observar una franja inacabable d'homes armats fins a les dents que encerclaven Ciutat de Pregonda. Segurament era per això que els soldats –els escassos soldats que la protegien– s'havien dirigit als indrets més vulnerables de la muralla i n'havien tancat les portes amb pany i forrellat.

Jo era fill de Miquel Vidal, un petit comerciant de llana que s'havia casat feia vint anys amb Anna Bosch, filla de pagès, nascuda en una finca de tramuntana. Quatre fills li havia dat, dels quals havíem sobreviscut dos: Jaume, que tenia divuit anys, i jo, que en tenia catorze. La nostra era una família molt humil, que vivia en una casa modesta, però que es guanyava la vida sense haver de demanar caritat.

A trenc d'alba d'aquell dia de juliol, després d'haver-me rentat la cara, amb una gerra de zinc a la mà, vaig partir vers

3. *Kadirga*, 'galeres'.

l'hort de n'Amades per recollir la llet. Com cada matí, vaig travessar lleuger els carrers que duïen fins a la porta d'en Sales, i va ser allí on em vaig adonar que els soldats del Reial Alcàsser tancaven les portes i es distribuïen per tota la muralla.

Sorprès, vaig observar que els crits i les corredisses dels soldats havien despertat tota la vila, que no va trigar gens a prendre consciència del malson que començava. Però jo no n'era conscient, del que succeïa, i aquella inesperada visió militar em va semblar magnífica. És clar que m'impedia recollir la llet, però aquest petit inconvenient passava a un segon terme davant l'espectacle mai vist d'aquells guerrers que, un cop la fosca de la nit va anar donant pas a la llum daurada del matí, es veïen com dibuixats entre les boïres. Per això vaig baixar de la muralla i, enfilant el camí que duïa a l'església de Santa Maria, m'hi vaig dirigir corrent. Vaig entrar per la porta Major, que era oberta, i en passar davant la capella del Santíssim, vaig veure com mossèn Ferrer recitava el credo de la missa primera amb una veu escassa i desigual. A mi, però, no era la missa allò que m'acuitava, sinó pujar al campanar, des d'on podria contemplar el port. Vaig travessar, doncs, la nau a pas decidit fins a la sagristia, d'on es pujava a la torre per una escala de cargol inacabable. Jo sabia que la clau de la porta del campanar era dins el primer calaix del costat esquerre de la calaixera, a sota mateix d'unes casulles que vaig decantar suaument, maldant perquè ningú no s'adonés d'aquell petit furt si obria el calaix. Després em vaig acostar a la porta per obrir-la amb la clau i, escales amunt, en el temps d'un alè vaig ser dalt. I allí, en aquell indret tan elevat, vaig contemplar sense noses com, una mica lluny de la costa, un estol de més de cent naus esperava l'ordre d'atracar.

Però no veia només les naus, sinó també milers de genísers, que ja havien baixat a terra i s'acostaven a les muralles des de tots els punts cardinals. Va ser aquesta imatge inesperada la que em va fer comprendre el que en realitat estava succeint, i el pànic em va atrapar. Sí, vaig tenir por, una por immensa.

I la por em va excitar fins al punt de creure que no em podia moure per mi mateix. Però l'encanteri es va fondre en sentir el toc eixordador de les campanes que algú va fer sonar estirant les cordes des d'un pis inferior. De seguida vaig arrencar a córrer escales avall, i era sensat de fer-ho. No debades havia sentit el toc més terrible de tots els que coneixia: les campanes de l'església tocaven a sometent.

Va ser a mitjan desembre del 1575 que, a punt d'abandonar la idea obsessiva de cercar el meu germà, em vaig dirigir a Gàlata tot passejant. Jo sabia que aquells encontorns eren freqüentats per esclaus cristians que, en hores de lleure, s'acostaven fins a la petita església cristiana de Sant Francesc, que els soldans toleraven a canvi d'un impost.

Hi passejava sovint, per aquell indret, i ho feia com si estigués desvagat i caminés ociós, sense rumb. Però jo em fixava en tothom, i sobretot en aquelles dones que, per la seva manera de vestir diferent de les turques, deixaven endevinar una procedència cristiana.

Aquell capvespre d'hivern nevava discretament i planava sobre la ciutat un cel gris de plom que reforçava la sensació de fred. Els caramells penjaven de les cornises de les cases i els petits llambordins del terra havien desaparegut coberts de blanc quan jo seguia els passos d'una esclava cristiana que tornava del mercat. Feia setmanes que la volia abordar perquè li havia sentit la veu casualment i no tenia cap dubte que el seu deix corresponia a la llengua de Pregonda, però no havia trobat el moment de parlar amb ella sense despertar cap sospita. Aquell horabaixa l'havia vist sortir de l'església i la vaig seguir discretament. La dona, que caminava de pressa i sense sospitar que algú la seguia, es cobria el cap amb un vel i el cos amb un gruixut abric de llana. I traguina amb la mà una senalla d'espart que, per com movia el cos a cada passa, li devia pesar molt.

Seguint aquella dona vaig arribar fins al mercat dels Ferrers, i allí vaig veure que estava a punt d'entrar en una casa. Si no em decidia a abordar-la, potser perdria una altra vegada l'oportunitat. Per això m'hi vaig acostar i, després de tocar-li l'espatlla amb la punta dels dits, vaig dir: «Senyora... senyora...», en veu baixa. «Ai!», va fer l'esclava, però jo li vaig respondre amb un gest amable i vaig dir altre cop: «Senyora... senyora», molt discretament.

—Qui sou? —em va demanar, sorpresa de veure aquell jove amb els cabells panotxa que li parlava en la seva pròpia llengua.

—No temeu res —vaig dir—, perquè no sóc en realitat l'home que aparento. Em dic Arnau Vidal i vaig néixer a Ciutat de Pregonda, penso que com vós.

—Ah! —va fer ella, tapant-se la boca amb una mà.

—Deixeu-me que us parli, si us plau.

Asserenada, l'esclava va guaitar a cada banda del carrer. No hi havia perill.

—Entreu —va dir—, i no temeu res, que els amos no són a casa.

Hi vam entrar. La casa era rica i Àngela Marquès —que així es deia aquella dona— em va contar com l'havien comprada i la sort que havia tingut dins la desgràcia, perquè els seus amos eren rics i no la maltractaven. Durant tots aquells anys s'havia ocupat dels fills de la casa, feia la cuina i servia la taula dels senyors. Per tant, no es podia queixar.

Jo també em vaig presentar, i aviat aquella dona em va poder imaginar a Ciutat de Pregonda, i fins em va situar al si de la meva família. Ella havia conegut els meus pares i també una tia que vivia a pagès. Potser fins i tot teníem un parentiu llunyà.

Li vaig parlar una mica de mi. Em vaig limitar a dir-li que em feia passar per turc i que un comerciant m'havia donat una bona feina en una botiga de teles i d'objectes de regal.

—I aquests vestits? —preguntà.

—He après la llengua d'aquí i la parlo sense que ningú no

pugui endevinar la meva procedència. De fet, l'amo de la botiga on treballa em creu turc. Però no ho sóc ni m'hi sento, i visc amb l'obsessió de trobar el meu germà. Es diu Jaume. És l'únic germà que tinc i no el vull perdre.

Àngela Marquès no el coneixia, però podia fer córrer la veu entre els esclaus que ella freqüentava. I això perquè durant tots aquells anys d'exili s'havia format una mena de xarxa afectiva i solidària entre els captius de Pregonda, que es veien sovint, s'ajudaven quan podien i maldaven per trobar-se en alguna ocasió i parlar la seva llengua.

–El cercaré –va dir ella–. Intentaré donar-te'n notícia tan aviat com pugui. No seria estrany que algun dels meus coneguts l'hagués topat.

L'hi vaig agrair de cor abans de sortir de la casa. I un cop em vaig allunyar del mercat dels Ferrers, vaig poder contemplar la nevada que queia sobre el Corn d'Or des d'un lloc al costat de la mesquita de Solimà el Magnífic. La neu ja havia quallat sobre les teulades i les cúpules que miraven al nord. Al mar parpellejaven les veles d'un vaixell que s'acostava a la riba. Com que ja era tard, semblaven del mateix color de plom boirós que la superfície de l'aigua. Tot era trist: el color del velam que els mariners arriaven, també els xiprers i els plàtans que el pes de la neu doblegava.

Estremit pel fred, em vaig cordar l'abric fins dalt i em vaig mesclar amb la multitud. De sobte vaig notar que tenia gana i això em va empènyer a entrar en una taverna per sopar-hi tranquil. Amb prou feines m'havia assegut davant una taula quan una aroma que adorava em va envair. En un racó de la sala, sobre una immensa graella, el cuiner rostia un xai.

Havien passat quatre o cinc setmanes d'aquella trobada quan, un dia molt fred del mes de febrer, Àngela Marquès va aparèixer per la tenda d'Aziz Munrat. Els meus ulls es van esglaiar en

veure-la, però sabia molt bé que no convenia despertar les sospites de l'amo. Aquell capvespre acompanyaven l'esclava dues criatures, un nen i una nena que devien tenir entre vuit i deu anys. De fet, Àngela sortia cada tarda a passejar amb els fills de la casa on servia, i aquell mateix capvespre havia anat primer al moll de Kadirga per comprar una mica de peix. Amb el sobrant, en una tenda d'aquell mateix barri havia adquirit una embosta de figues seques, perquè sabia que al nen li agradaven molt, i una altra de cigrons torrats per a la nena. Després havia prosseguit el passeig com cada dia, fins a l'hora de l'oració.

Aquella tarda, mentre els nens jugaven a la placeta, Àngela va entrar a la botiga. Ella, però, sabia comportar-se, i en veure'm, va fer com si hagués entrat per a un encàrrec. Jo la vaig atendre educadament, com feia amb tothom, mentre el meu amo lluitava amb la comptabilitat rere un taulell que il·luminaven dos portabugies.

La botiga d'Aziz Munrat era plena d'objectes. Hi havia catifes de tota mena; teles i sedes que, recolzades en una barana de fusta del pis superior, semblava que havien de caure per l'ull d'escala; caftans, turbants vistosos, coixins brodats... També selles de muntar amb incrustacions, lligadures encoixinades, plomes, narguils amb broquets ornats de pedreria falsa, rellotges curiosos, estatuetes de marfil, aiguamans i tota casta d'objectes.

Mentre parlava amb mi, Àngela em va donar un paper amb un missatge. Després va sortir discretament.

–Pots dir-me què volia, aquesta dona? –va cridar Aziz Munrat des de la seva taula.

–La seva ama li havia encarregat que demanés si teníem robes de damasc. I com que no en tenim, li he parlat de les sedes que hi ha a l'armari. M'ha demanat després si serien bones per fer-ne coixins, i jo li he dit que sí, evidentment!, que li quedarien perfectes.

–Ben fet –va dir Aziz Munrat. I acalant el cap va riure. Amb els ulls em deia que li agradava el meu enginy.

Quan aquell vespre vaig tancar la botiga, no em vaig poder estar de llegir l'escrit que m'havia donat Àngela Marquès. La nota era curta però clara:

A Arnau Vidal.

Amic, sembla que el teu germà Jaume va renegar de la fe cristiana i, després d'abraçar la de Mahoma, es va embarcar com a mariner en un dels molts vaixells que posseeix el baixà Uxeli, un dels més poderosos traficants d'esclaus. Ningú de nosaltres no l'ha vist des que som a Constantinoble, però segons m'ha dit un cosí meu, que és esclau del falconer major del soldà, un antic esclau que respon a les característiques del teu germà no sols s'ha guanyat la confiança del seu senyor, sinó que avui comanda una de les seves galeres. Ell m'assegura que podria ser la persona que cerques.

De tota manera, tu mateix ho podràs comprovar si és que continues interessat a veure'l, perquè entre dijous i diumenge vinent s'espera que l'estol de naus del baixà Uxeli atraqui al Corn d'Or. Vés-hi, doncs, i verifica personalment si és cert el que t'he dit o si es tracta d'una informació equivocada.

Amb la meva amistat,
Àngela

En llegir la carta vaig saltar de joia. El meu germà era viu! I que poc m'importava que hagués renegat d'una fe de la qual jo a penes recordava alguna cosa! El que realment comptava era que vivia, i que el podria abraçar novament.

Els dies següents van passar amb una lentitud gairebé ofensiva. Cada vespre, en tancar la botiga, sortia corrents i baixava als molls per veure si la flota d'Uxeli arribava. Després demanava a la gent si en sabien res, dels vaixells que esperava. «Amb aquestes coses del mar ja se sap», deien uns, «navegar no és una ciència exacta!». «Oh, sí! És clar que arribaran», deien uns altres. «Però quan? D'això, només Allà en té la resposta».

Va ser finalment la nit de dissabte quan l'estol del baixà Uxeli va arribar procedent del mar de Màrmara. En veure els vaixells

de lluny, el cor em batejava com si volgués esclatar. Neguitós, vaig entrar en una taverna i vaig demanar que em servissin un got de vi.

El taverner, que no em coneixia, em va mirar amb uns ulls molt oberts.

–Au! –vaig dir–, aboca el vi i no et facis l'estret, que jo no sóc un dels homes del predicador d'Ezrum, d'aquest exaltat que ha decidit netejar Istanbul de cafès i ha promès castigar tots aquells que s'apartin del camí de Mahoma! Au!, serveix-me'n un got, d'aquest vi que tens sota el taulell.

El taverner no va gosar replicar-me, i agafant la gerra que tenia amagada, em va servir un got de vi. Jo el vaig beure d'un glop i vaig demanar què li devia.

–Un aspre –em va dir.

Me'l vaig treure de la butxaca i el vaig posar sobre el taulell.

–*Sherefe!*⁴ –vaig cridar en sortir.

De sobte, aquella joia incontenible em va semblar que s'esvania en veure que les naus del baixà Uxeli atracaven als molls del Corn d'Or. Potser sí que trobaria el meu germà aviat i que el podria abraçar de nou, però un dolor descompensava aquest goig, perquè no podia entendre que Jaume es dediqués al mercadeig d'esclaus. És que era insensible al sofriment que per força inundava les panxes dels vaixells en què navegava?

Inquiet, la memòria m'evocava aquell llunyà «on sóc?, qui sou vosaltres?» que vaig pronunciar confós en obrir els ulls un matí calorós de principis d'agost del 1563.

L'home que tenia davant meu va proferir una riota seca i esquerdada en sentir-me.

–Ja era hora que et despertessis! –va dir.

Però jo no vaig respondre al retret. I lentament, sense saber

4. *Sherefe*, 'salut', literalment: 'honor'.

encara on era, vaig començar a prendre consciència d'allò que m'envoltava. Els ossos em feien mal, tenia restes de sang a les mans i el cap em rodava.

–On sóc? –vaig demanar novament–. Qui sou vosaltres?

El compartiment, de fusta, era ple d'homes ajaguts per terra i es bressolava de manera constant.

–No ho has endevinat encara? –Aquest cop, la veu d'aquell home sonava dura i amarga.

–Au, deixa estar el noi! No veus que és una criatura? –va increpar-lo un altre home, que jeia al meu costat.

–Tinc catorze anys, senyor –vaig respondre maldant per fer-me un lloc en aquella conversa–. I aviat en faré quinze.

–Doncs ja no els faràs a Pregonda, bergant! –va burxar novament el primer home.

–Com et dius? D'on ets? Qui són els teus pares? –Això m'ho va demanar immediatament l'home que, ajagut al meu costat, semblava que tenia interès a ajudar-me. El seu to era cordial, però jo em sentia bloquejat i les paraules no em sortien fàcilment. Aleshores vaig observar amb atenció la sala on érem, tota plena de gent, amb les parets de fusta corbes que s'eixamplaven a mesura que s'apropaven a un sostre prou baix que formava un embigat. En un dels caps de l'estança hi havia una porta que segurament donava a l'exterior. I a l'altura dels ulls, uns finestrons oberts per on la llum entrava.

–Guaita i veuràs –em va dir l'home que s'havia mostrat més amable. I jo em vaig aixecar per mirar per la petita finestra.

–El mar! –vaig dir–. Som enmig del mar!

–Sí, enmig del mar. I ens han fet captius. Els turcs ens porten a Constantinoble.

En escoltar aquells mots, em vaig sentir desolat i em van caure unes llàgrimes.

–Només ens faltava això: haver de sentir els plors d'un marrec! –va cridar el primer home.

En sentir aquell retret, em vaig indignar i, rabent com un

llamp, em vaig llençar contra aquell individu, que, sorprès, va fer per respondre a l'atac.

Dos homes que eren a la vora ens van separar.

–Vols callar d'una vegada! –el va reprendre un d'aquests–. I tu, bergant, on s'ha vist que t'hagis d'esbatussar per una simple imprecació!

Llavors, l'home primer es va apartar i jo em vaig calmar una mica. I, ja asseguts, novament va aparèixer el nen que encara duia a dins i les llàgrimes em van xopar la cara. Ja més serè, el segon home em va explicar el que havia succeït, sempre maldant per infondre'm confiança. Em va dir que no tingués por, que havíem lluitat amb dignitat i que els turcs ens havien vençut perquè eren més i perquè el rei no ens havia dat suport de cap mena.

–Pregonda –va precisar– és avui una ciutat destruïda, i les panxes de tots aquests vaixells són plenes dels homes i dones, també dels joves com tu, que hem tingut la dissort de sobreviure a la desgràcia.

Dit això, vaig recolzar el cap a la seva falda i, novament entre sanglots, vaig refer en silenci les imatges que havia emmagatzemat a l'inconscient. Recordava, en efecte, com uns guerrers havien accedit a casa meva per la porta del pati i havien ordenat al pare que els seguís. Ell, però, hi va oposar resistència amb una destral i va ferir un soldat. Immediatament es va enfrontar a l'altre amb la intenció d'esmitjar-li el cap, però aquest, més ràpid i més destre, li va entaforar la simitarra al ventre. El pare va fer un gest de dolor en doblegar-se lentament, mentre escopia sang per la boca. Després, aquells homes van llençar unes teies ardents que tot d'una van calar foc a la cuina. I jo recordava la mare que sortia plorant i, amb un gest inconscient i carregat de ràbia, agafava una destral de vora la llenyera per enfrontar-se a aquells homes armats.

Vaig contemplar aquells fets amagat a la comuna. Ho veia tot a través d'uns forats de ventilació, i recordava com la mare es

llançava damunt el cos del pare i cridava: «Assassins! Assassins!». I com amb les mans buides es precipitava contra el guerrer en una escena que el foc de la casa il·luminava. El guerrer, però, es defensava rient i d'un cop de simitarra la feia caure a terra.

En aquells moments la casa cremava pels quatre costats. Era com un foc de Sant Joan que s'ajuntava a d'altres que il·luminaven la nit. I mentre recordava això, em veia a mi mateix sortint aïrat de la comuna i precipitant-me contra l'agressor, que, d'un cop de mà, em llançava a terra. No recordava, però, les paraules que havia dit aquell home en una llengua que m'era desconeguda aleshores, dret vora el cos ensangonat del pare. Tanmateix, vaig saber interpretar els seus gestos, perquè aquell guerrer ordenava que els seus homes deixessin allí la mare i que es fessin càrrec de mi. I ho van fer. Primerament em van fermar les mans i després em van arrossegar pels carrers d'aquella ciutat vençuda que havia sucumbit a l'invasor.

Mentre això succeïa, milers d'homes i dones avançaven empesos per guerrers armats que els conduïen als molls per organitzar des d'allí el transport dels captius als vaixells. Eren rengleres inacabables de gent que proferia crits de desesperació, que amb prou feines ofegaven les ordres que els turcs donaven cridant.

De sobte vaig notar que m'ofegava dins la bodega mal ventilada de la nau que ens conduïa a Constantinoble. Suava copiosament i potser tenia febre. Però un instint que no sabia descriure em va dir que m'havia de sobreposar i que mai no havia de caure rendit. I mentre jo m'imposava el deure de resistir, besllumava per entre les boires del record com els guerrers victoriosos es repartien els productes del saqueig: els mobles, les robes, les joies, les monedes, els ornaments... També els homes, les dones i els nens. I ho feien amb crits que espaordien a la llum càlida de les torxes.

Al moll havia cercat el meu germà gran, però l'esforç va ser endebades. Per un moment em va semblar que el veia de lluny

i el vaig cridar, però era impossible que em sentís, o que jo m'obrís pas entre els quatre o cinc mil homes que hi havia, amuntegats com s'amuntega una mercaderia que té, però, un cert valor i que no s'ha de malmetre. També recordava com, en un atac de follia, em vaig voler escapar, arrencant a córrer entre la gent, i com els crits d'algun capitost de la guàrdia van fer que uns soldats em perseguissin. I jo ensopogava, queia, m'aixecava, i després reprenia la carrera fins a perdre els sentits. Però no recordava res més.

—Tenies un xap al cap que vessava sang quan els turcs et van llançar en aquesta bodega —em va dir el meu benefactor—. Amb un drap et vaig protegir la ferida i ara ja no raja. Tanmateix, has passat molt de temps inconscient... Ara, doncs, tranquil·litza't i beu una mica d'aigua.

Jo li vaig fer cas i en vaig beure amb un cullerot que aquell bon home em va acostar a la boca. Llavors vaig restar en silenci maldant per eixugar-me les llàgrimes discretament.

Quan tot això succeïa, feia uns dies que navegàvem dins les panxes d'aquella nau que havia de creuar la Mediterrània d'un cap a l'altre —d'Occident fins a Orient.

Aleshores vaig veure que, dels vaixells del baixà Uxeli que ja havien atracat, començava a sortir, degudament escortada, una munió d'homes i de dones que procedien vés a saber d'on i que mai més tornarien a veure la seva terra. Alguns no ho podrien suportar i moririen de pena. D'altres sobreviurien i potser fins arribarien a formar una nova família. I era probable que alguns es volguessin rebel·lar contra la seva sort.

Quants dies devien haver passat als vaixells del baixà aquells homes i dones que arribaven? Això no ho sabia, però sí que recordava com, cada matí d'aquell any de la Desgràcia, els mariners turcs obrien les portes de la coberta de la nau on navegava i ens baixaven el menjar, als captius, que podíem sortir de

dos en dos a fer un volt per prendre l'aire. Jo esperava ansiós aquells moments tan agradables que em permetien contemplar la immensitat del mar blau que ens envoltava. De vegades, quan sortia de la bodega, el sol era ja tan alt i tan net que havia de tancar els ulls encegat per la claror, però de seguida m'hi acostumava, i això em permetia observar des de la borda el gran estol de vaixells que, amb les bodegues plenes de cristians, retornaven a casa amb les veles desplegadas a un ritme cadenciós i precís. Entre els reclosos, jo era un dels més joves, i l'únic de la meua edat que navegava a la *cadirga* que comandava el *captan*⁵ Ibn Ben Saïd, un home fort i alt com un sant Pau, que es cobria el cap amb un fes i solia dur la camisa oberta a l'altura del pit.

Un matí de mitjan agost, quan passejava per la coberta, Ibn Ben Saïd se'm va acostar amb un posat que semblava amistós. Somrient, em va posar una mà sobre l'espatlla i em va dir uns mots que no vaig entendre. Ibn Ben Saïd es va adonar de la impossibilitat de comunicar-se directament amb mi i va llançar un crit en direcció a popa. Aviat es va acostar el traductor, un cristià renegat de mirada incerta i riure estúpid que no parava de fregar-se les mans i anava repetint una vegada i una altra: «Ha... ha... ha...!», «ha... ha... ha...!». Segurament el *captan* li devia haver dit uns mots que es referien a mi, perquè el gest que va fer amb les mans era inequívoc.

—Tens molta sort, fillet! Sí, tens molta sort! —va dir el renegat—. Es veu que li has caigut bé, perquè el *captan* demana si t'agradaria anar fins al pont per veure com es maneja el timó.

Desconcertat, no vaig saber què li havia de respondre, però em vaig plegar a la voluntat d'aquell home i el vaig seguir. Encara no sabia res del món que, poc temps després, em veuria obligat a conèixer a corre-cuita, però jo havia de viure el present i aquest m'aconsellava acceptar la invitació. Desconeixia també la manera com els geníssers que havien participat en la

5. *Kaptan*, 'capità'.

ràtzia es repartien el botí. Més endavant vaig saber que una cinquena part de tot era per al soldà; la resta es repartia d'acord amb el grau que cadascú tingués dins l'exèrcit.

Dic això perquè aquell mateix dia em vaig adonar que formava part del botí d'Ibn Ben Saïd. I de seguida vaig pensar que, com que era l'únic adolescent que navegava dins la *cadirga*, aquell gegant sentia compassió per mi. I potser alguna cosa d'això hi havia en el gest condescendent del *captan*, però aquesta no era la causa de tanta deferència, perquè aviat vaig intuir que tan noble actitud pretenia només evitar una acció degradant dins el vaixell que pogués malmetre la mercaderia. I en aquest cas la mercaderia era jo. Però aleshores no sabia què m'esperava en arribar a Constantinoble, i vaig interpretar l'acció del *captan* com un gest de benvolença al qual no em podia negar.

–Au! Aprofita l'ocasió! –va insistir el renegat–. Al pont sempre estaràs més bé que tancat a la bodega.

El moment de dubte que vaig tenir va fer riure el *captan*, que, amb la seva mà forta de guerrer, em va donar uns copets amicals a l'esquena. Després em va agafar per un braç i em va conduir fins al pont de la *cadirga*, on un mariner que tenia un bigoti negre molt poblat dirigia amb la mà posada al timó el rumb de la nau.

–Quants anys tens? –va repetir el renegat un cop va haver escoltat la pregunta que sortia dels llavis d'Ibn Ben Saïd.

–Catorze –li vaig respondre–, i aviat en faré quinze.

–Ha... ha... ha..., aviat en farà quinze –va traduir el renegat.

Ibn Ben Saïd m'observava com qui mira un objecte preciós que acaba d'adquirir en una subhasta, mentre jo no gosava moure'm. Tenia por.

–El *captan*, ha... ha... ha... –va afegir després el renegat–, sap que en traurà un bon guany, de tu. Però ara tens sort, perquè et permet que t'estiguis a coberta i que dormis a recer del pont.

Els exercicis de supervivència, doncs, havien començat per a mi, i de quina manera!, sobre la coberta d'aquella *cadirga* tur-

ca que em conduïa a Constantinoble, sota la protecció d'un home, el *captan*, davant el qual no sabia gaire bé com m'havia de comportar. De fet, no sabia res, ni tan sols si havia d'acceptar aquell tracte de favor que em donava Ibn Ben Saïd o si havia de refusar l'ofertament i retornar a la bodega a respirar la pudor de resclosit i dels orins entre el garbuix de gent amuntegada.

La imatge del pare mort per la simitarra d'aquells guerrers i de la mare maltractada i abandonada em convidava a desconfiar de tanta deferència i m'empenyia a mantenir una actitud severa i hostil cap a ell. Però vaig creure que la vida era un bé per descobrir, encara que l'hagués encetada d'aquella manera tan cruel i inesperada. Per això vaig dir que sí, que acceptava l'oferta, i el *captan*, satisfet que ho fes, em va passar la mà suaument per la cara. Després em va agafar pel braç i, entre les rialles del timoner i del renegat, em va situar davant mateix del timó. Les meves mans semblaven de joguina al costat d'aquelles altres, calloses i fosques, del mariner, i potser va ser en aquell moment que el nen que jo encara duia a dins em va fer apuntar el primer somriure d'ençà que havia abandonat Pregonda, els ulls oberts, la cara al vent.

No hi ha dubte que aquell canvi de tracte em va endolcir la vida a bord, i fins he de reconèixer que el viatge a Constantinoble se'm va fer agradable des que em vaig moure lliurement per la *cadirga*. Perquè des d'aquell dia la vaig recórrer de popa a proa molts cops, i també la vaig travessar de babord a estribord, contemplant amb admiració com uns mariners avesats hissaven i arriaven les veles amb una destresa insospitada. I, mentrestant, menjava el que em daven a la cuina i dormia a terra, vora el pont.

Per a un noi com jo, que mai no havia sortit de Pregonda, que sempre havia viscut aïllat i protegit, tot el que anava descobrint aquells dies implicava una absoluta ruptura amb el passat, i alhora una gran descoberta. És cert que encara hi havia moments en què la meva ànima d'infant es trastornava, i em

sentia perdut. Eren aquells en què el record del pare i de la mare m'abocava en una mena de pou sense fons d'on no creia que pogués sortir mai. Però la meva ànima indefensa de sobte s'espavilava i novament apareixia la imatge del noi deixondit que volia captar i posseir tot el que, en aquelles circumstàncies extremes, la vida li oferia. Llavors oblidava el malson i creia que tot era a l'abast de les meves forces.

D'aquell viatge, res no em va impressionar tant com el darrer tram de la travessia, quan el centenar de vaixells de l'esquadra turca va penetrar en el mar de Màrmara després d'haver travessat els Dardanel·ls. A primera hora del matí d'un dia de finals d'agost, empesos per una brisa que permetia l'avanç dels velers a bon ritme, l'estol de naus zigzaguejava ordenadament. Per captar millor tot l'esplèndid paisatge que se m'oferia, em vaig situar al vèrtex mateix de la proa i allí vaig poder contemplar sense noses Constantinoble, que, segons m'havia contat Ibn Ben Saïd, era la ciutat més bella del món. La gran urbs s'aixecava en una península que banyaven les aigües del Bòsfor, primer, i finalment les ones d'aquell mar de Màrmara per on la *cadirga* navegava silenciosament.

Mai no se m'esborrarà de la memòria l'espectacle que va aparèixer davant meu en penetrar la nau en el Corn d'Or un matí net de calitja. Hi havia tres ciutats davant nostre, els noms de les quals em va dir un mariner: Istanbul en un costat del mar, Pera i Gàlata a l'altre. Recordo que els meus ulls no distingien sinó puntes eriçades que semblava que amenacessin el cel, edificis coronats de mitjallunes i les fletxes brillants dels minarets, que s'aixecaven esvelts i sobresortien per damunt de la boirina que cobria una ciutat on es perdien les masses confuses de les cases.

Des del vaixell podia contemplar com, en una disposició perfecta, situats als punts més alts dels pujols, es retallaven en el cel aquelles torres, i també les cúpules dels que, com em deia el renegat, eren els temples d'Al·là més bells de la terra: el

de Mehmet, el de Beyazit, el de Solimà el Magnífic, encara en construcció, i el d'Ayasotyà, convertit en mesquita.

En aquella hora daurada, les cúpules retornaven al sol els raigs amb què aquest les inflamava, i pareixia que tots els minarets que tenia davant meu, blancs, esvelts, atrevits i amb mil puntes acerades, desafiessin el cel.

La *cadirga* va travessar el Corn d'Or mentre jo contemplava aquell espectacle mai vist, que també em va descobrir un conjunt bigarrat de cases i de carrers que, des de la part més alta dels pujols, anaven descendint, de terrassa en terrassa, per la falda, com si es tractés d'una immensa graderia. Mai no havia vist res semblant.

El renegat em va dir que allò que havíem contemplat feia un moment des del vaixell era el serrall (paraula que no vaig entendre). Per a mi era simplement un conjunt atapeït de palaus, tots amb les puntes daurades, que amagava prudent la volta verdosa dels boscos. Refugis silenciosos, em deia el renegat, que cobrien amb una ombra espessa els misteris de l'harem (un altre mot que jo desconeixia), el gran secret del soldà, que protegia una alta i antiga muralla.

La meua *cadirga* va atracar finalment, com també ho havien fet les naus del baixà Uxeli que jo aleshores contemplava. I el meu somni es va esfumar en sentir les ordres d'Ibn Ben Saïd, que em posaven sota la custòdia estricta d'un mariner que anava armat amb una simitarra.

De seguida em vaig voler posar en el lloc d'aquells desgraciats que baixaven de les naus del baixà Uxeli, i anaven ocupant els molls del Corn d'Or, i em vaig demanar quina devia ser la imatge que, durant la travessia, s'havien fet de la ciutat on arribaven. Podien sospitar lleugerament quina seria la seva sort?

Jo no recordava què havia imaginat, el dia del meu desembarcament, dotze anys enrere, ni tampoc hauria sabut dir qui-

na imatge m'havia forjat de Constantinoble. El més probable era que no me l'hagués imaginada mai, aquella ciutat. Però si algú m'hagués demanat què en pensava quan encara era a Pre-gonda, segurament li hauria respost que era aquella ciutat horrible on els turcs duïen els captius per tancar-los a les més fosques masmorres d'algun castell perdut. Aviat, però, vaig intuir que no tenia sentit preparar una expedició marítima que travessés la Mediterrània d'un cap a l'altre, amb els riscos inherents a aquesta mena d'aventures, si els homes i dones que havien capturat s'havien d'acabar podrint després en una masmorra. Per això no em va sorprendre que el repartiment dels captius es fes de manera ordenada. Sense grans miraments, és cert, però també sense vexacions innecessàries. Primer se'ls repartia en lots –de fet semblava que aquests s'haguessin adjudicat prèviament–, després se'ls ordenava sobre els molls i, finalment, se'ls conduïa al mercat per a la venda.

No recordo maltractaments físics en el nostre repartiment, menys als que havien intentat fugir. De fet, el tracte que se'ns va dispensar va ser correcte. No es va forçar ningú durant el trasllat, ni tampoc se'ns va tractar amb cops i empentes.

Però jo vaig intentar revoltar-me, suposo que empès per aquest caràcter rebel que sembla que m'obligui sempre a respondre de manera violenta a les situacions injustes. I un cop de vara em va fer veure aviat que allò no era un joc, i que el tracte especial que havia rebut dins la *cadirga* havia estat fruit d'una casualitat, o potser d'un interès l'abast del qual se m'escapava. Així doncs, res no podia esperar d'aquella vida que no fos submissió. Potser per això tots dúiem el dol marcat a la cara.

El pitjor moment per a mi va ser l'entrada al mercat d'esclaus més important d'Europa, el mateix on seria venuda la gent que, davant meu, desembarcava de les naus del baixà Uxeli. De fet, Constantinoble era la ciutat que centralitzava el tràfec d'esclaus que es duïa a terme a través de rutes diverses, que s'iniciaven a Polònia i al Caucas i que arribaven fins al Sudan.

Molts procedien també de ràtzies fetes a d'altres llocs de la Mediterrània. I aquest era un dels negocis que més diners proporcionaven al soldà, ja que el govern de la Porta cobrava quatre ducats d'or per cada esclau que entrava a la ciutat, i alhora cobrava impostos al comprador i al venedor.

Amb prou feines, doncs, havien passat vint-i-quatre hores de l'arribada dels captius a Constantinoble procedents de Pregonda quan el grup on jo em trobava va entrar al mercat d'esclaus. Quina sensació més terrible! Com n'eren, d'amargues, les escenes de dolor i de ràbia! Com n'arribava a ser, d'espantós, haver perdut tota esperança! I aquestes exclamacions no són només frases fetes per despertar en qui les escolta un sentiment de pietat; són, ben al contrari, constatacions del dolor i de la immensa solitud que experimentàvem. I no era estrany aquell sofriment, perquè de motius no ens en mancaven: traïts per Felip II i abandonats a la nostra pròpia sort, els captius de Pregonda ens sabíem desposseïts de qualsevol mena de control de nosaltres mateixos, perquè érem conscients que, des del moment precís de la nostra venda com a esclaus, se'ns integrava en el patrimoni d'algú que podria fer de nosaltres el que li vingués de gust. Per això, el camí que duia des del Corn d'Or fins al mercat d'esclaus em va semblar un autèntic *via crucis* en el qual, si bé era cert que jo no duia la creu damunt les espatlles, sí que suportava, però, un pes molt gran: el que provoquen la incertesa i la por davant el desconegut, un pes que em va fer saltar totes les alarmes.

Els esclaus vam ser exposats en diverses parades i de seguida va començar un mercadeig que aviat va esdevenir un espectacle tot fet de crits. Els venedors pregonaven les bondats de la mercaderia davant uns compradors que sovint es mostraven gasius, encara que si un exemplar els agradava podien arribar a pagar-ne preus elevadíssims. En aquell mercat, un esclau jove era més car que un cavall, perquè si l'esclau era intel·ligent, despert i ben educat, podria fer guanyar molts diners al seu amo. De tots, els

de Circàssia eren els més desitjats. Els seguien per ordre de preferència els polonesos, els abazin (que provenien d'una regió del Caucas), i després els russos. Els occidentals, en canvi, eren els més barats en aquella mena de subhastes: als homes se'ls considerava massa tous, i es titllava les dones de massa dures.

Quan entràrem en aquella plaça, el mercat ja era ple de gent que esperava la venda del botí que Piale Paixà havia aconseguit en l'assalt a Pregonda després d'esquivar amb èxit les hosts del sempre terrible Felip II. Doncs bé, aquells moments de gran desconcert potser s'haurien d'explicar de la mateixa manera com descriuríem un gran espectacle, si no fos perquè els esclaus eren homes, i aquests homes érem nosaltres.

La mercaderia s'exposava obertament i els possibles compradors, a més dels curiosos habituals de tots aquests llocs, l'examinaven com a casa nostra es comprova l'estat del bestiar. Els compradors vorejaven la víctima, la miraven, fins i tot li escopien a la cara per veure si estava maquillada, i li palpaven des de les dents fins a les cames, també les cuixes i les parts més íntimes del cos, mentre els pobres esclaus, tant si eren homes com dones, ho suportaven, el cap cot i la mirada perduda.

En veure això vaig comprendre per què aquell guerrer havia menyspreat la mare. Ella coixejava visiblement d'una cama a causa d'una caiguda que, feia anys, li havia trencat el turmell, i de la qual no es va recuperar mai del tot. I si per una jove verge en podien arribar a pagar cent ducats, per una dona de cinquanta anys a penes se'n pagaven trenta-sis. I el preu baixava a mesura que hi afegíem més tares o augmentava l'edat. Era, doncs, molt probable que, amb aquells barems, la mare, tollida i malalta, no els sortís a compte, i per això la van rebutjar.

Finalment, van arribar els homes que Ibn Ben Saïd esperava. En aquell moment, el mariner de la simitarra, que no m'havia perdut de vista, em va separar del grup on era i em va dur en presència d'aquells possibles compradors. Es van saludar de

manera cortesa i de seguida van encetar una conversa que, amb tota seguretat, es referia a mi. Més tard, els dos nouvinguts es van acostar per observar-me de cap a peus. I en aquell procés d'anàlisi meticulosa, un d'ells va fer senyal que volia tocar-me. El gest del guardià va ser ben explícit. «Tot teu», volia dir. I aquell home em va observar llavors amb uns ulls que em van fer mal només de mirar-me. Tot seguit em va passar la mà per l'esquena, i finalment em va obligar a treure'm els calçons. Aquesta darrera ordre em va resultar tan humiliant que em vaig posar a tremolar de dalt a baix, mentre unes llàgrimes grosses em regalimaven per les galtes. Però no vaig dir res, a pesar que em sentia escopit i vexat per l'acció d'aquells homes que duïen a terme la seva feina amb una indubtable professionalitat. Tan atordit estava, que no vaig ser capaç de tenir cap resposta irada. I això que em van examinar tots els membres del cos i em van fer pujar i baixar els braços amunt i avall diverses vegades. Després em van mirar les cames i les plantes dels peus, i fins van comprovar que els testicles m'haguessin baixat degudament.

«Mireu com tremola!», va dir el venedor en aquella hora per a mi tan amarga. I jo em volia morir, o escopir-los a la cara, o clavar-los un ganivet al ventre i fer-los després bocins per llençar-los als cans que pul·lulaven perduts per aquell mercat on tot l'or del món no podia pagar el dolor i el turment moral dels qui érem exposats a la venda.

Un cop tancada la compra, mentre caminàvem pels carrers d'aquella gran ciutat, vaig sostenir amb mi mateix una cruel batalla. Tenia ganes de rebentar a plorar, però alhora m'adonava que només de mi depenia que em sobreposés.

El camí se'm va fer llarg, potser perquè aquells dos homes no tenien gaire pressa i van decidir travessar el Gran Basar d'un cap a l'altre, i ho van fer tranquil·lament, com si disposessin de tot el temps del món. Fins es van aturar a prendre un te en una d'aquelles estranyes tavernes on semblava que tothom es co-

neixia. Quin laberint de carrers, de cruïlles i de placetes! Quina multitud, la que passava d'un lloc a l'altre i d'una parada a l'altra contínuament! Mai no havia vist res semblant, mai no havia estat en un lloc tan ensordidor com aquella avinguda principal, coberta per voltes de pedra i decorada amb arabescos! Hi havia tota casta de gent que trafegava entre les mercaderies penjades als murs o al sostre: comerciants que parlaven amistosament, d'altres que discutien acalorats, vailets que transportaven fardells d'un lloc a l'altre, dones amb un vel que els tapava la cara i homes que, asseguts en cadires baixes, fumaven d'un narguil mentre deixaven flotant per l'aire una estela d'olor perfumada.

Aquell mercat immens era ple de parades curulles d'objectes. Hi havia tendes de robes vistoses, de joies que devien tenir un gran valor, d'acolorides catifes de llana, d'objectes d'artesanía, de queviures de tota casta, de mercaderies al detall... L'aire, però, es feia irrespirable dins aquell enorme mercat de volta coberta, que formava una mena de laberint on perdre's era molt fàcil si el vianant no coneixia el camí, sempre entre olors penetrants i essències exòtiques que es flairaven fins a l'embriagament.

En sortir, els meus compradors em van dur als molls del Corn d'Or on em van fer pujar en una petita embarcació molt lleugera, de línies esveltes, i que solcava les aigües com un dard. La barca no tenia timó, ni tampoc bancs per asseure's, només uns coixins que reposaven sobre les quadernes. La proa i la popa eren simètriques, i amb els quatre remes es podia vogar tant en una direcció com en l'altra. Decorada amb colors molt vius, en navegar, la petita nau semblava que acolorís les aigües.

Tanta era la bellesa que circumdava aquell mar, que difícilment podia assimilar tot el que les meves ninetes captaven. A l'altra riba, aquells homes van amarrar el bot en un moll situat davant mateix de la casa del senyor a qui servien: la del baixà Ibrahim. Hi vam entrar per una porta lateral i de seguida em van lliurar a una mena de majordom que va ordenar a dos

criats que em banyessin i em rentessin de cap a peus. Més tard, aquells mateixos homes em van fer vestir amb robes impolutes i, després de travessar un pati interior, vam entrar a les dependències més riques de la casa.

El baixà era allí, assegut en un divan, i fumava.

–Aquest és el vostre nou esclau, senyor –va dir amb gran respecte el servent que m’havia fet rentar i vestir amb robes adequades.

El noble senyor es va aixecar lentament i es va apropar a mi. Jo novament tremolava davant la por que em volgués sotmetre a una altra inspecció corporal, que no es va produir. Llavors, el noble senyor va ordenar als criats alguna cosa que no vaig entendre i aquests em van obligar amb gestos a fer un gir de tres-cents seixanta graus. Acarat novament al baixà, que fins aleshores s’havia mantingut en silenci, aquest va moure els ulls per dir:

–Ja’far.

–Ja’far –van repetir després els criats fent una gran reverència. I havent escoltat les instruccions pertinents, vam sortir de la casa. Amb la mateixa embarcació em van conduir fins al moll d’una caserna situada a l’altra riba del Bòsfor. Allí, aquells homes em van lliurar a la guàrdia.

«Ja’far» va ser l’únic mot que vaig distingir de la conversa entre ells. Encara que sense entendre res del que deien, no vaig trigar a saber quin era el destí que m’esperava: el baixà Ibrahim m’havia cedit com a trofeu al gran senyor per fer de mi un genísser. En aquella caserna, doncs, em farien un guerrer, i Ja’far seria el nom que m’identificaria.

Quan recordava això, dret als molls del Corn d’Or, ja havien passat dotze anys d’ençà de la Desgràcia. Dotze anys que havia viscut amb l’anhel d’abraçar novament el meu germà. Però jo, lluny de vibrar de joia, en aquells moments em sentia desconcertat i buit. Com em podia entendre amb un home que, havent sortit de l’esclavitud, la propiciava?

Admès en aquell centre d'instrucció de joves cristians que, a la ribera del Bòsfor, tenia per objecte convertir-los a l'islam i transformar-los en guerrers fidels a l'imperi, el paisatge vital havia canviat radicalment per a mi. Ja no era el de la plàcida i també marítima Ciutat de Pregonda, ja no era el d'aquella petita vila vorejada de muralles on havia viscut fins aleshores, on havia après a llegir i a escriure la meua llengua nadiua i una mica també el castellà, l'idioma del rei. Ja no vivia, doncs, a l'ombra d'una família de petits comerciants, vora els quals havia tingut una existència plaent. Ben al contrari, em trobava davant un paisatge nou: el de la ciutat més populosa i més rica, la més poderosa i potser també la més bella del món. Una ciutat que vivia a cavall de dos continents, Àsia a un costat, Europa a l'altre, on convivia persones i credos de la més diversa índole. Perquè de seguida vaig saber que, a Constantinoble, no només hi havia turcs, sinó també jueus, armenis, italians catòlics i grecs ortodoxos que duïen una vida d'allò més normal: persones de creences diverses que tenien els seus propis llocs de culte i actuaven amb una gran llibertat.

Però és cert que en aquella ciutat també hi havia esclaus, i que jo n'era un. Esclaus que, comprats per gent adinerada, s'ocupaven de les feines domèstiques més diverses i acabaven convivint amb les famílies otomanes, com a les cases riques de casa nostra convivien també els amos i els servents.

Així i tot, Constantinoble presentava algunes diferències notables amb l'Espanya de Felip II, que anys més tard vaig conèixer, un país on ningú no podia moure un peu sense obtenir primer una llicència de la Santa Inquisició. En canvi, a Constantinoble no hi havia restriccions a la llibertat comercial, ni es posaven tampoc impediments a la construcció de sinagogues. Per això em vaig sorprendre en descobrir que, a Gàlata, els turcs denominaven «francs d'aigua dolça» els Testa, els Drapeiris, els Ferneti i d'altres acabalades famílies genoveses, totes catòliques, que exercien el comerç lliurement i celebraven el

culte a les seves esglésies. Aquella era una gent que s'havia traslladat a Constantinoble cap al segle XII, molt abans de la conquesta de la ciutat per Mehmet II, el 1453, i havia restat allí després de la caiguda de l'imperi Bizantí.

Gàlata es trobava al nord del Corn d'Or, totalment diferenciada d'Istanbul. Una ciutat que tot d'una em va ser molt familiar, amb carrers empedrats, esglésies catòliques i aquelles placetes on, per a gran sorpresa meva, se sentia l'italià més que cap altra llengua. Era un italià importat feia anys per genovesos que, a canvi de la submissió i del pagament d'un impost, havien esdevingut ciutadans protegits de l'imperi, podien tenir propietats i vivien d'acord amb els seus costums. Només se'ls prohibia fer repicar campanes i proferir crits. Tanmateix, la llengua comercial que més s'havia estès per aquella zona era una mena d'italià xampurrejat que incloïa paraules franceses, gregues, espanyoles, àrabs i turques, i que era conegut entre la gent com a *lingua franca*, una llengua, per cert, que vaig aprendre, a més del turc.

Amb gran sorpresa, doncs, vaig veure que l'imperi Otomà, aquell que havia imaginat com l'exemple suprem de fanatisme i de barbàrie, estava més interessat a obtenir fortes rendes dels estrangers que a salvar-los l'ànima. Com també se'm va fer estrany descobrir que l'esclavitud era menys degradant a l'islam que en el món cristià. I això perquè, a Constantinoble, molts esclaus procedents del *devshirme*,⁶ educats a la cort del soldà o del visir, tenien la possibilitat d'arribar a exercir les més altes funcions.

Mehmet II havia afavorit especialment el *devshirme*. I d'altra banda, el *Mirall de Prínceps*, llibre que coneixien i llegien tots els buròcrates turcs, insistia en els molts avantatges que tenia la pluralitat ètnica. Segons el *Llibre de Govern o Regles per*

6. El *devshirme* era la manera com es reclutaven els joves que havien de furnir les casernes dels geníssers. (*N. de l'A.*)

a Reis, si el soldà emprava diferents races, era segur que cadascuna faria l'impossible per destacar sobre les altres, i això es traduïa en un reforçament dels exèrcits. Quan, en canvi, les tropes eren de la mateixa procedència ètnica, aviat sorgia el perill, ja que els restava fervor i predisposava a la desobediència.

De fet, la majoria de grans visirs i de paixàs havien estat «esclaus de la Porta», i això havia despertat alguna enveja en determinats sectors de la societat turca, que, amb certa maledicència, denominaven «mercat d'esclaus» el *Divan*.⁷

Els esclaus més ben plantats, i també els de les millors famílies, eren educats a l'escola del palau o a la cort del paixà per tal que, en acabar la formació, poguessin entrar com a geníssers en aquell exèrcit que formaven uns quinze o vint mil homes, que eren la punta de llança de l'exèrcit otomà, la principal força militar i policial de Constantinoble. D'altra banda, en aquella mena de fortalesa on jo havia iniciat la meva formació militar, els meus companys –que per regla general procedien de l'Europa envaïda per les tropes del Magnífic– eren tots nois de bona presència que, com jo mateix, havien d'acceptar la seva sort.

Cada matí, després de llevar-nos i de fer-nos la neteja corporal en uns banys de marbre, els futurs guerrers érem introduïts a l'estudi del turc per uns mestres savis i refinats. Aquesta activitat durava tres hores llargues i es duia a terme minuciosament. I això perquè era indispensable conèixer la llengua per servir l'imperi i el gran senyor. No s'escatimava, doncs, cap esforç en aquest punt. Després, un cop acabat l'aprenentatge diari de la llengua, arribava l'hora de la instrucció militar, amb exercicis gimnàstics que es feien en una gran esplanada des d'on es podien veure els vaixells que navegaven per les aigües del Bòsfor. I tot seguit assistíem a les classes teòriques d'estratègia guerrera i de tàctica militar.

7. Rebia el nom de *Divan* el consell de govern del soldà. (N. de l'A.)

Quan treballàvem a l'esplanada, podíem contemplar de lluny com els rics passejaven amb els seus nombrosos seguits per les ribes del mar, i vèiem també les façanes dels palaus que s'aixecaven rere uns jardins plens de tulipes que, en encetar-se la primavera, s'obrien delicadament i descobrien tota una àmplia gamma de colors. Des d'allí podíem també admirar els turbants enlluernadors dels poderosos, les seves armes sempre netes i vistents i –oh meravella!– els altius cavalls turcmans, amb aquells vestits platejats que brillaven quan, al trot, avançaven amb elegància amb el cap doblegat fins al pit. Cada dia menjàvem com atletes escollits, i era ja a l'horabaixa quan l'imam ens introduïa en el coneixement de l'Alcorà.

Tot i que el Llibre Sagrat estava escrit en àrab, llengua que pocs turcoparlants entenien, molts musulmans l'aprenien de memòria. Sense anar més lluny, el meu imam presumia de poder-lo recitar en set hores, o bé en vuit si ho feia de manera pausada. I és que la recitació de l'Alcorà (encara que sense entendre'l) aixecava entre els turcs un gran entusiasme, fet que no em va causar estranyesa, perquè durant els anys d'escolà a l'església de Santa Maria m'havia afartat de veure com la comunitat de beneficiats recitava textos en llatí durant hores senceres, i fins jo mateix sabia de memòria (també sense entendre'ls!) la salve, el glòria, el credo i un munt d'oracions més.

Els mesos van passar i em vaig acabar adaptant a aquella nova vida, on vaig fer amics i vaig desplegar tota una sèrie d'hàbits profitosos, tant en el camp de l'estudi com en el de la meva formació professional. I d'alguna manera em vaig assimilar a tots aquells joves que formaven part dels elegits de l'imperi. Els qui, en un futur no gaire llunyà, formarien en la força militar més selecta de Constantinoble i acabarien vestint aquells uniformes de tela blava, amb una lligadura blanca amb prisatges, força majestuosa, que decoraven plomes i joiells. Uns uniformes tan vistents que, quan els genissers inclinaven alhora el

cap davant del gran senyor, se'ls podia comparar amb un camp de blat que l'oreig bressolava.

Dos anys després d'iniciada aquella experiència, jo entenia i parlava el turc i havia aprofundit en el coneixement dels textos sagrats. M'havia estirat un pam ben bo, a la meva cara hi despuntava la barba, i els meus músculs testimoniaven ja les hores d'exercici d'un cos on no es podia endevinar ni un bri de greix.

Però jo era qualsevol cosa menys un alumne aplicat, potser a causa del meu caràcter rebel. Un dia a la setmana sortíem i era rara la nit de lleure que no m'emborratxés i que no la passés amb alguna prostituta en qualsevol dels molts antres que hi havia a Constantinoble, sempre lluny de la vista dels imams, que solien organitzar croades per tancar-los. Segons ells, els bordells eren signes de corrupció i d'occidentalització dels costums.

De fet, jo sempre vaig viure una mena d'esquizofrènia que m'impedia gaudir plenament de la meva condició d'home destinat a formar part del cos d'elit més eficaç d'Europa, d'aquells geníssers que eren els principals guardians de la Porta i la punta de llança dels exèrcits otomans. I com que solia participar en totes les bregues, sovint era castigat pels meus superiors.

Recordo que un dia de primavera, en una sortida nocturna, completament ebri, cercava una dona blanca per endur-me-la al llit. No n'hi havia cap al bordell i, mig inconscient, ho vaig posar tot de cap per amunt. Els meus companys van intentar reduir-me, però jo continuava reivindicant una dona blanca. «N'estic, de mores i de turques, fins al nas!», protestava. «Vull una cristiana per endur-me al llit!», seguia cridant. Els qui havien sortit amb mi es van adonar aviat que la situació es podia complicar i van provar de convence'm perquè abandonés aquell local de pèssima reputació. Però havent fracassat en l'intent, van optar per deixar-me sol fins que, alertada la guàrdia, una patrulla va entrar dins el bordell. «Au, deixa de cridar i

vine amb nosaltres!», em van ordenar pacíficament, però jo, que seguia reivindicant el dret de beneficiar-me una dona blanca, vaig respondre amb violència, amb una força que en el fons traspuava la meua amargor. Tant em vaig indignar amb l'ordre que m'impedia seguir el meu impuls (de fet ja no raonava), que la meua fúria es va transformar en una mena d'èxtasi. I amb inusitada rapidesa, vaig agafar pel coll el cap de la guàrdia i, d'un cop de puny, el vaig tombar a terra. El genisser va quedar momentàniament sense sentit, però els altres membres d'aquell escamot, conscients del perill que jo representava, se'm van tirar a sobre i em van sotmetre. L'incident em va costar una setmana de calabós i una forta reprensió del *captan*.

Tot i això, m'havia adaptat a la vida militar i havia après com el qui més en aquella caserna d'esclaus escollits. Certament que no mostrava el meu caràcter rebel quan era amo i senyor de les meues accions, però quan m'exaltava o bevia, o quan em sentia especialment vexat, tot d'una responia amb una violència que els meus superiors van considerar perillosa. «Tan perillosa com aprofitable», havia dit el *captan*, conscient que jo tenia moltes de les qualitats que demandava un cos d'avantguarda com aquell.

Però s'acostava el 12 de desembre de 1565, en què, juntament amb una colla de companys, havia de rebre en el meu cos el segell indeleble de l'islam. Recordo molt bé aquella vigília en què no vaig poder conciliar el son i contemplava, a través de la finestra, els arbres doblegats pel vent que la neu havia cobert amb volves blanques. L'atmosfera era bromosa, d'un gris verdós. Els companys dormien, cadascú a la seva llitera, mentre jo, dret vora la finestra, netejava amb la mà el tel humit que s'havia format als vidres i observava al cel una mitja lluna velada que a penes feia llum. Alhora sentia la remor de les ones que s'havien format sobre el mirall de les aigües, una remor que se m'havia ficat dins l'orella i em martellejava constantment.

Abatut, vaig observar com s'aixecava, però, un dia lluminós, amb un cel que semblava que volgués unir la seva bellesa immaculada a la gran cerimònia. Això, mentre els eunucs esmolaven els ganivets i paraven les tovalloles blanques. Però jo em mostrava inquiet i judicava aquell acte innecessari i lesiu per a la meva persona. Alhora que em semblava profundament inhumà. Duia ja sobre l'esquena molts dies i nits de preparació espiritual i física, que havia seguit aplicadament. Aquests, però, no havien bastat perquè jo consentís una circumcisió que, en el fons, la meva dignitat reprovava. M'havien tractat correctament, és cert; m'havien format físicament, això sens dubte; m'havien donat a conèixer el tresor immens de la llengua turca, i fins m'havien descobert el sentit d'un llibre, l'Alcorà, que en alguns aspectes em semblava fascinant. Però acceptar de ser circumcidat era acceptar o perdonar la mort del meu pare, la desfeta de Pregonda, l'abandó de la mare, la desaparició del meu germà... Era abdicar de tot el que, de manera encara incipient però certa, havia marcat la meva vida en aquella llunyana ciutat que, en hores de solitud, sempre enyorava. I va ser llavors quan, per primer cop d'ençà que vivia a Constantinoble, vaig creure que m'havia de rebel·lar.

Eren gairebé les dotze del migdia quan em vaig acostar a aquells homes amb un cos tremolós de ràbia i de por. El pànic em posseïa i, en un gest inesperat, vaig sortir corrents de l'estança on s'havia de celebrar la cerimònia. La sorpresa va agafar els eunucs amb el peu equivocat i vaig poder travessar el pati veloç com una llebre. Aquells, però, van reaccionar i, donada l'alarma, un seguici d'homes va emprendre la meva persecució. Vaig arribar al mur que separava el pati de l'exterior i el vaig voler saltar. Però la paret era alta i l'intent va ser un fracàs. Novament ho vaig provar, però els eunucs ja s'havien precipitat damunt meu i l'aventura es va donar per acabada. Jo em sentia vençut mentre tots es reien de mi, em fermaven les mans a l'esquena i m'impedièn els moviments de les cames tot nuant-

me una corda a l'altura dels turmells. Aviat em vaig adonar que no era només jo el qui, en un moment com aquell, havia iniciat una fugida a la desesperada. I fins va semblar que els eunucs els trobaven normals, aquells intents. Així doncs, un cop reduït i subjectat, em van dur novament a la sala parada per a la cerimònia, on un home que es mostrava del tot indiferent a les reaccions del futur circumcidat em va obrir la túnica i, agafant-me el sexe amb una mà, amb el ganivet esmolat em va retallar hàbilment el prepuci, deixant al descobert la fina pell del gland. Amb la sang que rajava, vaig veure que escapar d'allí era impossible i em vaig deixar fer. Així doncs, tot el que estava previst va acabar passant i no semblava que aquella actitud de rebellia (o potser havia estat només de por) hagués de tenir per a mi conseqüències irreparables. «Em pensava que eres un guerrer i veig que només ets un marieta», em va dir el *captan*. «No és així com se serveix el gran senyor. Però ara, Ja'far, vés amb els teus companys i tingues cura de la ferida. Durant els propers dies, els eunucs t'agombolaran amb els nous circumcisos fins que estiguen refets del tot. Després ja veurem com et faré pagar aquesta criaturada».

No li vaig respondre. Tenia massa dolor per dir res i em notava una ferida a l'ànima encara més profunda que la del cos. Simplement, doncs, em vaig girar i, reprimint-me les llàgrimes, vaig fer cap dret a les meves habitacions.

Ateses les circumstàncies, no podia esperar cap mena de benvolença del meu superior; tampoc un sentiment de pietat. Però, contra el que era previsible, la meva situació no va empitjorar dins la caserna.

Encara no havien passat dos mesos de la circumcisió quan vaig percebre que el *captan* es feia el trobadís en els llocs més inversemblants. I, lluny de mostrar-se enutjat, aquell home que devia tenir vint anys més que jo es comportava de manera gentil. Feia que l'acompanyés en accions que s'havien de dur a terme fora del centre de formació i m'ordenava que l'ajudés en

funcions administratives, fins al punt que semblava que havia decidit fer de mi una mena d'ajudant de cambra. Encara que desconcertat, complia fidelment els seus encàrrecs. Però un dia que estàvem sols al cos de guàrdia, em va fer entrar en una petita cambra on només hi havia un llit i un rentamans de terrissa que reposava en un peu de ferro. En aquest hi penjava una tovallola blanca. El *captan* va tancar la porta, va córrer el forrellat i va fer per abraçar-me. De seguida vaig veure que jo l'atreia i que ell estava molt excitat. No hi havia, doncs, cap dubte que perseguia una relació sexual amb mi. Espantat, li vaig donar una empenta, però ell encara es va excitar més. Amb un gest ràpid es va abaixar el caftà i va aparèixer davant meu un sexe despert que no tenia espera. «Senyor!», vaig dir, «si us plau!», però ell es va imposar tot d'una. «Au, noi, porta't bé i fes-me una mamada. Que ho desitjo no saps com». Estava tan perplex davant aquella ordre que no sabia ni tan sols com m'havia de moure. «És que no m'has sentit? Creus que tenim tot el matí per fer una cosa tan simple?».

Mai no havia pensat que allò pogués succeir, i menys encara entre un superior i un inferior. «Però... senyor...!», vaig titubejar. «Em vols obeir o t'estimes més que t'envii avui mateix a les presons de la Porta?». Jo sabia que el meu comportament davant la circumcisió hauria pogut merèixer un càstig dur i que qualsevol acusació que vingués d'aquell home implicaria no sols l'expulsió del cos militar on servia, sinó també, o molt probablement, la meva execució. Per això vaig cedir. Tenia por. Trontollant, em vaig acostar al sexe erecte d'aquell home i el vaig masturbar amb la boca, que de sobte es va omplir d'un líquid blanquinós que em va fer vomitar. «Ja t'hi acostumaràs», va dir cínicament el *captan*. «Amb els dies engoliràs la meva llet com ara engoleixes la mel». I es va posar a riure. Com em vaig sentir, d'humiliat! I no tant pel fet material d'aquella relació sòrdida, com per la degradació que implicava haver-me de sotmetre, empès per la por, a la voluntat d'aquell home.

Els mesos següents van ser un infern per a mi, ja que em vaig començar a odiar per covard, i no sabia com sortir-ne. Un capvespre, seguint ordres del *captan*, dos eunucs em van venir a buscar per acompanyar-me fins a una casa desconeguda. Vam pujar en una petita embarcació que va travessar veloç la llengua de mar que ens separava de l'altre costat de la riba. Els dos eunucs no em van dir res durant el curt viatge, només parlaven entre ells de coses banals, i vaig poder comprovar que els ho entenia tot, perquè després d'aquells dos anys passats a Constantinoble res del que es parlava en turc podia ja escapar a la meua comprensió immediata. Un cop a terra em van acompanyar fins a les dependències d'una casa senyorial on els servents del baixà Mufat em van donar la benvinguda.

Un cop més em trobava confós. No sols perquè la vida que havia fet fins aleshores no s'acomodava a la idea que jo tenia d'un esclau, tret –això sí– que no tenia capacitat de decisió, sinó també perquè sense que ningú em donés cap explicació raonable, se'm rebia entre aquells murs ostentosos com si fos un hoste principal. Acomodar-me a la vida luxosa d'aquella casa on havia de passar una nit no m'hauria de costar gaire, com tampoc acceptar els presents i els dons que el baixà em va fer en arribar. De seguida em va dir que era el protector del meu *captan* i no vaig tardar a saber la causa última de tanta bondat, perquè a l'horabaixa dos eunucs del baixà em van convidar a banyar-me en aigua de flors i a vestir-me amb robes precioses. Jo tenia un cos blanc com la llet, amb un borriçol daurat que em cobria el pubis per sobre d'un sexe que, passades ja vuit setmanes des de la circumcisió, havia assolit el que seria el seu nou i definitiu aspecte. Havia notat que aquells dos servents hi tenien la mà trencada, en això de preparar les robes i el bany, i que ho feien molt pulcrament. Tanmateix, el meu desconcert creixia, encara que no gosava reaccionar. Quan aquells homes m'acompanyaven a les habitacions del baixà, el cor em colpejava el pit amb força, però el meu temor reveren-

cial no em permetia fer res, per bé que endevinava el que estava a punt de succeir dins aquella luxosa estança, amb finestral oberts sobre el Bòsfor, que desprenia una forta aroma de perfums.

El baixà va ser d'allò més cordial amb mi i em va convidar a sopar. Tots dos vam fer un àpat esplèndid –que van servir esclaus procedents d'Anatòlia–, durant el qual el baixà em va fer preguntes sobre la meva formació militar i, després d'interessar-se pels progressos que havia fet en el coneixement de l'Alcorà, em va demanar si em trobava a gust en aquella nova vida. Aviat, però, vaig comprovar que no era només això que volia conèixer de mi: també desitjava tastar la meva virilitat i gaudir-ne.

Amb el cos cisellat a cops d'exercici físic, la meva nuesa era tan bella com també innocent. I això el baixà Mufat ho sabia, o simplement ho intuïa, se suposa que ben orientat per l'home que s'encarregava de la meva formació. Era clar que aquella trobada no era la primera que el baixà havia dut a terme dins tan luxoses estances, ni tampoc volia ser l'última, amb joves com jo. Probablement s'inseria en el marc habitual dels seus costums més secrets. No hi havia, però, correspondència en el desig, perquè allò que, entre companys, després d'un exercici esgotador, envoltats pel baf espès i humit d'uns banys, podia esdevenir un joc o una experiència plaent –a la qual algun cop m'havia lliurat–, en aquell moment em va semblar el més terrible i nauseabund dels jocs.

Haviem acabat de sopar i les portes de les habitacions del baixà eren ja ben tancades. Tots els servents i criats havien desaparegut amb discreció, fet que em va confirmar que no estàvem davant d'un joc nou, sinó que es tractava d'una representació que tenia un text ben pautat. Sols, doncs, i aïllats de la resta de la casa, el baixà es va asseure en un racó ple d'estores i coixins on hi havia parat un narguil. Després d'encendre'l pausadament, va començar a fumar amb tranquil·litat i a llançar

un fum blavós per la boca. De sobte em va dir que m'acostés i em va suggerir que em tragués la roba. Jo ho vaig fer. I em va demanar que em posés davant seu com si fos una estàtua. També el vaig obeir.

Com anys enrere en el mercat d'esclaus, una poderosa força interna m'impedia reaccionar contra aquella inacceptable agressió a la meua intimitat. Per això obeïa la veu petita i esmorteïda del noble senyor, que em contemplava sense treure's la pipa de la boca. A la fi es va aixecar lentament, sense pressa, perquè el temps semblava etern entre aquelles sumptuoses parets de marbre.

També ell es va anar despullant, i va aparèixer de sota les robes un feix de carn flonja, blana i mollenca, tota pur greix, que amb gran dificultat sostenien unes cames primes i varicoses, que descansaven sobre uns peus amb els dits entortolligats.

Em va venir a la boca una glopada àcida, però la vaig poder engolir a temps. Tanmateix, sabia del cert que era incapaç d'acostar-me a aquell home untuós i nauseabund. Havia sofert moltes humiliacions d'ençà que havia vist el cos mort del meu pare, i mai des d'aleshores havia estat senyor dels meus actes, per més que la formació intel·lectual i militar que rebia sovint hagués amagat fins i tot això. Però allí vaig saber plenament què volia dir ser esclau i també què comportava.

A punt d'agemolir-me davant aquell feix de carn, em va semblar que un martell em colpejava les temples. Aquells cops eren profunds i em van fer sentir un desig immens d'expulsar a l'exterior tot el que d'immund hi havia en mi. En aquell moment de fàstic vaig entrellucar la lluna entre els finestrals que donaven a la terrassa que mirava sobre el Bòsfor. Era una lluna blanca i rodona que emetia una claror tèbia i diàfana. Per ventura va ser aquesta visió fugissera la que va fer revoltar la meua ànima torbada i, sense pensar-m'ho gens, talment obeint un impuls que em comandava, vaig saltar sobre el baixà que, davant aquella agressió, no va tenir temps de reaccionar. Com

una hiena es llança a la gola del cervatell, vaig caure sobre aquella despulla i, agafant-li el cap amb les dues mans, l'hi vaig esberlar contra una columna. Enfollit i fora de mi, vaig colpejar-lo dues i tres vegades més, fins que em vaig adonar que era inútil tanta insistència. Aleshores vaig veure com una bassa de sang s'escampava sobre el marbre del terra i vaig saber que el baixà era mort. «*Olu!*»,⁸ em vaig dir. I, en efecte, aquell home era mort, amb el cap destrossat i uns ulls que, esfereïts, no havien tingut temps de tancar-se.

Com per instint, em vaig girar de seguida i, després de mirar als quatre costats de l'habitació, vaig comprovar que no hi havia ningú, i que no se sentia tampoc cap remor a l'interior de la casa. Només la immensitat del cel i la bellesa de la lluna m'acompanyaven. Per això vaig obrir tot d'una les finestres i, suat com estava, vaig notar que a fora feia molt de fred, i que un aire nítid i glaçat arrissava les aigües del Bòsfor. Pense que va ser en aquell moment que vaig prendre consciència de la meva acció, que em condemnava irremissiblement a la mort si els homes del soldà m'agafaven. No podia tornar a la caserna. Per força havia de fugir, havia de sortir a través d'aquells finestrals que badaven a la terrassa, per assolir després el mur que separava la casa del carrer. No tenia cap altra alternativa i calia temptar la sort.

Per això em vaig vestir immediatament amb aquelles robes precioses que havia deixat caure per terra, em vaig posar el turbant i vaig saltar després per un dels finestrals. No hi havia ningú en aquell indret. La sort, doncs, m'acompanyava. Del terrat vaig saltar sobre una tàpia i, fent equilibris, hi vaig caminar lentament, maldant per no caure, fins que vaig assolir el mur que donava al carrer. Amb els ulls tancats vaig saltar a fora. Sortosament, no em vaig trencar cap os.

Uns instants després m'aixecava i mirava al meu voltant. Tot

8. *Ölü*, 'mort'.

era silenci. Al cel, hi regnava la lluna i res no es movia sobre el mirall arrissat de les aigües del Bòsfor, que brillaven. «*Ozgurum*»,⁹ em vaig dir. «*Ozgurum!*», vaig repetir novament. I en escoltar la força d'aquelles paraules, em vaig prometre que seria un home lliure per sempre més.

Però després de l'eufòria va aparèixer de seguida l'abatiment, perquè... sí, era lliure!, però no tenia una sola moneda per comprar-me menjar, ni sabia tampoc on podia allotjar-me. Tanmateix, disposava del punyal amb què m'havien cenyit els servents del baixà, que, decorat amb pedres precioses, devia valer un bon grapat d'aspres. Però no sabia com desfer-me'n i, a més, la meva experiència a Istanbul es limitava a una vida de caserna. Sabria viure en llibertat?

Jo observava el meu passat recent i m'adonava que d'alguna manera ja havia acceptat la meva sort, i que potser fins i tot havia assumit que no era el més dissortat dels mortals. Havia rebut una formació física i intel·lectual envejable, i fins pensava que m'havia fet tot un home, deixant de banda el meu comportament davant la circumcisió. Així doncs, si exceptuem aquest episodi lamentable, és possible que m'hagués arribat a sentir a gust en aquella nova vida per a la qual m'havien preparat durant tant de temps. Però no podia acceptar vexacions com la que acabava de sofrir i contra la qual, aquest cop sí!, havia reaccionat amb contundència. Així doncs, era lliure, però no tenia altre remei que fugir de seguida, perquè si els geníssers em capturaven, l'espasa esmolada del gran senyor em partiria en dos i seria llençat al mar com una despulla. El meu futur, doncs, depenia de la sort i de la meva capacitat de sobreviure. En aquells moments no tenia alternativa: havia d'abandonar l'indret on em trobava, i ho havia de fer aprofitant el silenci de la nit i la llum serena de la lluna.

I així ho vaig fer. Primerament vaig resseguir la muralla una

9. *Özgürüm*, 'sóc lliure'.

mica a les sotges fins que vaig penetrar en el cor de la ciutat per un carrer empedrat on a penes veia res més enllà dels meus passos. Després en vaig enfilem un altre on hi havia alguns cafès i un petit basar, on un home que en semblava el propietari em va convidar a entrar amb gestos tan exagerats com significatius. Vaig acceptar l'ofertament. Dedins hi havia una mica de tot: roba vulgar, catifes, narguils, tabac, queviures i sacs plens d'espècies.

En veure'm tan ben vestit, l'home em va tractar d'honorable senyor i es va desfer per atendre'm, maldant perquè li comprés alguna cosa. Però jo no tenia diners i per força havia d'enginyar-me-les, si és que volia sortir ben parat de la visita. Per això, mirant-lo directament als ulls, li vaig dir:

—Quants aspres em doneu per les robes que duc?

Aquella pregunta va agafar el comerciant desprevingut. Tant, que de primer va semblar que no m'havia entès, però aviat va saber que no es trobava davant un senyor honorable, sinó davant un fora de la llei, un brivall que segurament havia robat els vestits de què ara es volia desprendre.

—Jo no acostumo a comprar robes tan exquisides.

La cara del venedor oferia en aquell moment un somriure afectat i hipòcrita. És segur que acabava de veure la possibilitat de fer un negoci, però també intuïa les dificultats que implicava tractar amb un personatge desconegut, per bé que l'oportunitat era clara.

—Vós sabeu que en faríeu una bona revenda, dels meus vestits. A més, no us en demano pas gaire. Us els dono a canvi de les robes que hi ha en aquell penjador. —I li vaig indicar un vestit de segona mà, amb els calçons, la camisa, el faixí, l'armilla i el turbant.— També voldria que em donéssiu algunes monedes per passar uns dies sense haver de patir fam.

Tot i que es mostrava previngut, el mercader va observar amb atenció els vestits que jo duia posats. Probablement en desconeixia el valor exacte, però era clar que valien deu vegades més del que jo n'hi demanava.

–Dieu, doncs, que us acontentaríeu amb aquell vestit i unes quantes monedes? –va fer ja més interessat en la permuta–. Si és així, passeu darrere el mostrador i emproveu-vos-el.

–Fet! –li vaig respondre. I un cop despenjat el vestit, vaig passar darrere el mostrador, em vaig despullar de les meves robes i em vaig vestir com ho faria un turc de la més baixa condició. En sortir, vaig observar que el mercader havia començat a tancar les portes de l'establiment que donaven al carrer.

–Esteu galdós, vestit d'aquesta manera –va dir el comerciant–. Doneu-me ara les vostres robes.

–Agafeu-les vós mateix. Les he deixades allí.

Mentre amb l'índex de la mà esquerra li indicava el banc on havia deixat els meus vestits, vaig veure que el mercader observava amb interès com m'introduïa el punyal a la faixa.

Els ulls li van brillar.

–I no me'l vendríeu pas, aquest punyal? –va dir.

Jo em vaig posar a riure. Potser aquell home no sols em prenia per lladre sinó també per boig.

–I què me'n donaríeu a canvi?

El mercader es va acostar al calaix on guardava els diners i el va obrir. Del seu interior va treure un petit sac ple de monedes.

–Fins a mil aspres, us en donaria. –I dit això va fer un somriure astut i temptador alhora. Després va afegir:– Amb aquests diners podríeu viure una pila de setmanes com un baixà.

També jo vaig somriure. I és probable que el meu gest semblés innocent, però no ho era.

–Mil aspres, dieu?

Mentre demanava això, el mercader brandava la bossa de monedes en l'aire com si fos una esquella, maldant per temptar els meus ulls garneus. Però de sobte va tenir por i es va fer enrere. Després, veloç com una llebre, va sortir de la botiga cridant: «*Hirsiz! Hirsiz!*»¹⁰ a viva veu. Jo vaig reaccionar. Nova-

10. *Hisiz*, 'al lladre'.